

ยุทธศาสตร์การป้องกัน ประเทศของไทย บรรพที่ ๒

วิทยาธร

หลายท่านอาจจะเคยได้ยินคำว่า “ยุทธศาสตร์” และคำว่า “ตำราพิชัยสงคราม” ก็อาจจะมีความสงสัยว่า มันเหมือนหรือแตกต่างกันหรือเปล่า เหมือนอย่างไร แตกต่างกันอย่างไร นำไปใช้อย่างไร และ นำไปใช้ในทางทหารเท่านั้นหรือ บทความนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงและรวบรวมจากตำรา และเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ทราบ และนำไปใช้ประโยชน์ ตามที่จะเห็นสมควรต่อไป

ยุทธศาสตร์ (Strategy) คืออะไร จากตำราหลาย ๆ เล่ม ซึ่งเรียบเรียงมาจากข้อเขียนของชาวต่างประเทศ ได้กล่าวไว้ว่า

ยุทธศาสตร์ คือ ศิลป์ (Art) และศาสตร์ (Science) ในการพัฒนา (Developing) และการใช้ (Utilizing) พลังอำนาจ (Power) ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งต่อมาในทางพลเรือน ได้นำคำว่า Strategy ไปใช้ โดยเรียกว่า **กลยุทธ์**

ในสมัยกรีกโบราณ ได้มีผู้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ทหารว่า **“ศิลปะของผู้นำทัพ” (The art of general)** ด้วยเหตุผลที่ว่า บรรดาผู้นำทัพเหล่านั้น ได้อาศัยสงครามเป็นเครื่องมือในการบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

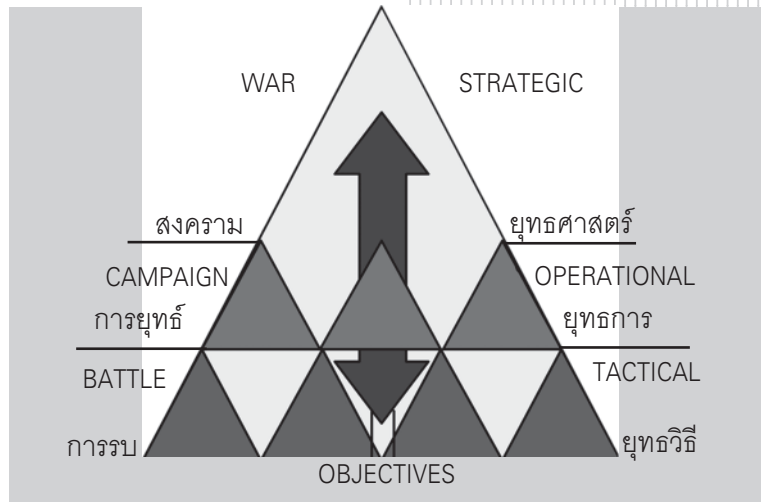
● เคลาส์เซวิทซ์

นักยุทธศาสตร์สงครามทางบก (ค.ศ. ๑๗๘๐ - ๑๘๓๑)

เคลาส์เซวิทซ์ ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็น นักยุทธศาสตร์ที่มีชื่อเสียง ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ไว้ใน หนังสือ On War ว่า **ยุทธศาสตร์ หมายถึง ศิลปะของการใช้การยุทธ์เป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสงคราม (The art of the employment of battles as a means to gain the object of war)** ความหมายดังกล่าวนี้มีความเหมาะสมมากในสมัยนั้น แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบัน อาจจะถูกกล่าวได้ว่า ยังไม่มีความสมบูรณ์ เนื่องจากความหมายตามนัยข้างต้น ไม่ได้คำนึงถึงนโยบายทางการเมือง (Political Policy) พลังอำนาจด้านเศรษฐกิจ (Economics Power) และอื่น ๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือของรัฐบาลมากนัก เพียงแต่มุ่งเน้น การใช้การยุทธ์เป็นเครื่องมือแต่เพียงอย่างเดียว

ในการบรรลุเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ (Strategical End) เพราะในความเป็นจริง รัฐบาลเป็นผู้กำหนดแนวทางและนโยบายของชาติ รวมทั้งเป็นผู้กมนโยบายของสงครามด้วย

แต่เดิมการดำเนินการในการสงครามนี้แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ ยุทธศาสตร์ และ ยุทธวิธี ต่อมาหลังสงครามเวียดนาม ได้เกิดทฤษฎีสำคัญขึ้นมาคือ ทฤษฎีการทำสงครามสามระดับ อันเป็นที่มาของการสงครามระดับ **“ยุทธการ”** หรือ **“ปฏิบัติการ”** ตามแนวทางของไซเวียด เนื่องจากนักทฤษฎีชาติตะวันตก ได้พบว่า หน่วยทหารขนาดใหญ่ที่มักใช้ดำเนินกลยุทธ์ขยายผลของชัยชนะในการรบ หรือ อุดช่องว่างของการยุทธ์ (หน่วยนั้นก็คือ OMG : Operationl Maneuvering Group) นอกจากนั้น นักคิดทางทหารยังได้พิจารณาว่า ในสงครามเวียดนาม ทหารอเมริกัน ได้รับชัยชนะเกือบทุกการรบสำคัญ แต่เหตุใดจึงพ่ายแพ้ในสงคราม ทฤษฎีนี้ตอบคำถามเหล่านั้นได้ทุกข้อ จนเมื่อไซเวียดเปิดประเทศ นักการทหารจึงได้ทราบว่ ไซเวียดแบ่งการสงครามออกเป็นระดับ คือ ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ - ยุทธการ ยุทธการ - ยุทธวิธี และยุทธวิธี และใช้ทฤษฎีนี้มากกว่า ๖๐ ปี การสงครามระดับ ยุทธการนั้น เป็นขั้นกลาง อันเป็นหัวใจของการเอาชนะในสงคราม อุดช่องว่างระหว่าง ยุทธศาสตร์กับยุทธวิธี ทำให้ผลของการรบหลาย ๆ การรบ สอดประสานกันจนบรรลุ วัตถุประสงค์ที่สูงขึ้นไปในระดับยุทธการ และนำไปสู่ความสำเร็จในระดับยุทธศาสตร์ นั่นก็คือ ชัยชนะในสงคราม

ยุทธศาสตร์ (STRATEGIC) คือ วิธีที่ดีที่สุดใน การเอาชนะใน สงคราม (WAR)
 ยุทธการ (OPERATIONAL) คือ วิธีที่ดีที่สุดใน การเอาชนะใน การยุทธ์ (CAMPAIGN)
 ยุทธวิธี (TACTICAL) คือ วิธีที่ดีที่สุดใน การเอาชนะใน การรบ (BATTLE)

ต่อมาสหรัฐ ฯ ได้มีการกำหนดเพิ่มเติม หลักการ ยุทธศิลป์ หรือ Operational Art ซึ่งกล่าวว่า ยุทธศิลป์เป็นตัวเชื่อมสำคัญระหว่างยุทธศาสตร์ และยุทธวิธี เนื่องจากยุทธศาสตร์ที่ดีและรัดกุม เพียงลำพังไม่เพียงพอที่จะประกันชัยชนะอย่าง เด็ดขาดได้ เพราะช่องว่างระหว่างยุทธศาสตร์และ กำลังรบกว้างมากเกินไปที่จะนำยุทธวิธีลงบรรจ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการศึกษาและการทดลองปฏิบัติ อย่างกว้างขวางเพื่อหาสิ่งทดแทน จึงเป็นที่มาของ ยุทธศิลป์นี้ การสงครามที่เด็ดขาดในสมรรถมิ สามารถบรรลุได้ด้วยการประยุกต์ใช้ แนวความคิด ทางยุทธการที่ดีฉับไฉน ยุทธศิลป์ก็จะเป็นสิ่งช่วยให้ กำลังรบที่มีขีดความสามารถสูง ได้รับการฝึกมา อย่างดี มีการนำทัพอย่างชำนาญและมียุทธศาสตร์ ที่รัดกุม สามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามที่มีกำลังเข้มแข็ง มากกว่าได้ฉับนั้น

ขอบเขตของยุทธศิลป์ค่อนข้างกว้างขวางมาก เป็นการยากที่จะกำหนดคำจำกัดความตายตัว ลงไปได้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับว่า **“ยุทธศิลป์”** เป็นองค์ประกอบหนึ่งในสามองค์ประกอบของ **“ศิลปะทางทหาร”** ซึ่งอีกสององค์ประกอบก็คือ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี แต่ละองค์ประกอบมีความ เกี่ยวพันกันทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ แม้ว่าโดย พื้นฐานแล้วจะมีความแตกต่างกันตามระดับของ

สงคราม (Level of warfare) ที่เกี่ยวข้องอยู่ก็ตาม กล่าวโดยสรุป ยุทธศิลป์จะครอบคลุมตลอดย่านกลาง ระหว่างยุทธศาสตร์และยุทธวิธี โดยแต่ละองค์ ประกอบของศิลปะทางทหารจะทับซ้อนกันเกี่ยวกัน และมีความสัมพันธ์ รวมทั้งมีผลกระทบซึ่งกันและกัน ด้วย

ในส่วนของประเทศไทยเอง ความหมายของ ยุทธศาสตร์ได้พัฒนาไปจากอดีตเป็นอันมาก โดยเฉพาะนโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทย ได้ให้ความสำคัญของความมั่นคงแห่งชาติมิได้ขึ้น อยู่กับเฉพาะพลังอำนาจด้านการทหารแต่อย่างใดเลย แต่พลังอำนาจแห่งชาติ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีการ พลังงาน ฯ ก็มีความสำคัญทัดเทียมกับด้านการทหาร และการใช้การเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี พลังงาน และ สิ่งแวดล้อม ทั้งในยามปกติและยามสงคราม เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินนโยบายของชาติเป็นไป โดยมีประสิทธิภาพที่สุด ทั้งนี้จุดมุ่งหมายหลัก ได้แก่ การนำกำลังอำนาจของชาติทุก ๆ ด้านมาใช้ให้ บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติ ดังนั้น ยุทธศาสตร์ จึงหมายถึง ศิลปะ และ ศาสตร์ ในการพัฒนา และ การใช้ การเมือง เศรษฐกิจ การทหาร สังคมจิตวิทยา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ทั้งในยามปกติ

และยามสงคราม เพื่อสนับสนุนในการดำเนินนโยบายของชาติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยมีประสิทธิภาพที่สุด

ยุทธศาสตร์ชาติกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของชาติ เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน แต่ไม่ตรงกันเสียทั้งหมด กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งกำหนดโดยรัฐบาลจะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของชาติที่นอกเหนือจากเรื่องของความมั่นคง ส่วนความมั่นคงหมายถึง ความมั่นคงภายใน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในประเทศ โดยอาจจะมีปัจจัยภายนอกประเทศเข้ามาเป็นสาเหตุก็ได้ และความมั่นคงภายนอกหมายถึง ความมั่นคงของประเทศเมื่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ความมั่นคงภายในและภายนอกจะสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

ยุทธศาสตร์ในระดับรองลงมาของกระทรวงกลาโหม เรียกว่า ยุทธศาสตร์ทหาร ซึ่งก็คือ ศิลปและศาสตร์ในการใช้กำลังทางทหารของชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ทางทหาร ตามนโยบายของชาติ โดยการใช้กำลัง หรือคุกคามว่าจะใช้กำลังหรือด้วยวิธีอื่นใด ยุทธศาสตร์ในระดับรองนี้จะต้องเป็นส่วนหนึ่ง หรือส่วนที่จะสนับสนุนให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติ ยุทธศาสตร์ในระดับเดียวกันนี้ที่มีความแตกต่างกันของเครื่องมือ หรือพลังอำนาจแห่งชาติ ได้แก่ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การทูต เป็นต้น

ความหมายของกลยุทธ์

กลยุทธ์ มาจากคำว่า Strategy เช่นกัน แต่พลเรือนนิยมใช้คำนี้แทนยุทธศาสตร์ ซึ่งก็หมายถึงวิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะ

เป็นขั้นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ มุ่งหมายเพื่อเอาชนะคู่แข่งชั้น หรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ความคิดเชิงกลยุทธ์ เป็นความคิดที่เต็มไปด้วยการค้นหาวិธีการและการวางแผนงานอย่างมีขั้นตอน เพื่อมุ่งหมายที่จะเอาชนะ เพื่อต้องการจะประสบความสำเร็จบางอย่าง เช่น ในเกมกีฬา ผู้เล่นแต่ละฝ่ายจะต้องวางกลยุทธ์ไว้ก่อน พร้อมทั้งจะใช้วิธีการเชิงรุกและรับมือคู่แข่งชั้นหากต้องการเป็นผู้ชนะในการดำเนินธุรกิจ ผู้ประกอบการที่ต้องการประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ภายใต้อาณัติที่ไม่แน่นอนต้องมีการวางแผนระยะยาว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คำว่า กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ ก็คือการดำเนินการโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง (Way) โดยใช้ทรัพยากรหรือเครื่องมือที่มีอยู่ (Means) เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ต้องการ (End) โดยคำนึงถึงสภาวะแวดล้อมและความเสี่ยงต่าง ๆ มาพิจารณา ซึ่งก็เป็นไปตามที่ศาสตราจารย์ Henry C. Bartlett แห่งวิทยาลัยการทัพบกเรือสหรัฐ ฯ กล่าวไว้ โดย Dr. Richmond Lloyd แห่งวิทยาลัยการทัพบกเรือสหรัฐ ฯ เช่นเดียวกันก็นำมาขยายความและทำให้เป็นขั้นตอนเพื่อสะดวกในการพิจารณาจะได้ไม่ตกหล่นก็เท่านั้นเอง

ต่อไปจะกล่าวถึงคำว่า “ตำราพิชัยสงคราม” กันบ้าง

ตำราพิชัยสงคราม หรือ ตำราพิชัยสงคราม

ตำราพิชัยสงคราม คือ แบบแผนวิชาที่ว่าด้วยกลยุทธ์ หรือแบบแผนวิชาที่ว่าด้วยการเอาชนะในสงคราม ซึ่งวิชานี้แบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่าวิชายุทธศาสตร์ และอีกส่วนหนึ่งเรียกว่าวิชายุทธวิธี คำว่า “ตำราพิชัยสงคราม” ถูกลิ้มเลียนไปจากนักการทหาร และนักวิชาการสมัยใหม่ จนแทบจะไม่ได้ยินการกล่าวถึงคำว่าตำราพิชัยสงครามในปัจจุบันเลย และมีคำว่า “วิชายุทธศาสตร์และวิชายุทธวิธี” ขึ้นมาแทนที่ ตำราพิชัยสงครามนั้นไทยเราได้มีใช้เป็นที่ตำราประจำชาติไทยมาแต่

โบราณนานมาแล้ว โดยที่เราได้เขียนและบันทึกไว้เองตามคติไทย มิได้ถ่ายทอดเลียนแบบเอาอย่างต่างชาติต่างภาษาแต่อย่างใด แต่ตำรายุทธศาสตร์และตำรายุทธวิธีในสมัยปัจจุบันนั้น เราได้เอาอย่างเลียนแบบ ศึกษา และแปลมาจากตำราสากลของมหาอำนาจทางทหารในยุโรปและอเมริกา โดยเฉพาะประเทศที่เราส่งคนไปศึกษาหาความรู้ ซึ่งได้แก่ประเทศที่เป็นมิตรที่ให้การสนับสนุนทางการทหารทั้งทางอาวุธและทางการศึกษา ตำราวิชาการนี้จึงได้หันไปเลียนแบบทั้งเนื้อหา สาระ ภาษา และโครงเรื่องอย่างสากลแบบตะวันตก

นายพลตรีพระยาอนุภาพไตรภพ เจ้ากรมยุทธการทหารบก (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๐ - ๒๔๗๓) ได้กล่าวไว้ว่า

“ตำรายุทธศาสตร์เป็นกิ่งหนึ่งของตำราพิชัยสงครามคู่กันกับตำรายุทธวิธี และเป็นเครื่องมือที่จะบำรุงเหล่านักรบให้บังเกิดค่าและเกียรติคุณ นักรบผู้ใดขาดองค์การศึกษาในวิชาอันเป็นเครื่องบำรุงตน ก็จัดได้ว่าผู้นั้นเป็นนักรบเพียงแต่ในนามหาใช่เป็นผู้ที่สมควรจะยกย่องว่าเป็นนักรบที่แท้ไม่

ความจริงตำราพิชัยสงครามนั้น ได้ปฏิสนธิสืบเนื่องมาแต่บรรพกาลมีอายุตั้งหลายพันปีแล้ว สำหรับไทยเราเองก็มีเหมือนกัน แต่เสียใจที่รายละเอียดแห่งตำราพิชัยสงครามของเราได้สูญหายไปเสียสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะถูกทำลายเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าข้าศึกก็เป็นได้เท่าที่ได้เห็น ๆ เวลานี้คงเหลือเพียงที่แสดงเป็นภาพขบวนรบเท่านั้นเอง คือเป็นแต่เพียงผลที่มุ่งมาจากรายละเอียดแห่งตำรา ส่วนในประเทศอื่นที่เจริญในการทหารมากแล้วนั้น ตำราพิชัยสงครามคงได้มีการแต่เพิ่มเติมเป็นลำดับเรื่อยไป และยิ่งวันก็ยิ่งเจริญขึ้นตามสมัยแห่งความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งจะเจริญต่อไปภายหน้าอีกโดยไม่มีเขตจำกัด ยิ่งมนุษย์รู้จักประดิษฐ์เครื่องมืออันจะยังประโยชน์แก่การสงครามขึ้นใหม่ หลักแห่งตำราพิชัยสงครามก็ย่อมจะต้องมีความเจริญตามส่วนที่มากและน้อย

พวกเราบรรดาที่เป็นนักรบ ย่อมได้ศึกษาดำรงตำราพิชัยสงครามมาแล้วด้วยกันทุกคน แต่ส่วนมาก

ได้ศึกษาทางกึ่งวิชายุทธวิธี แม้จะมีวิชายุทธศาสตร์แทรกอยู่บ้างก็เป็นเพียงภายในกรอบวิชายุทธวิธีเท่านั้น ส่วนการศึกษาทางกึ่งยุทธศาสตร์แท้ ๆ ของเรายังล้าหลังอยู่ แต่ก็ไม่น่าประหลาดอย่างไร เพราะเราเพิ่งกำลังเริ่มจะเดินไปสู่ความเจริญ

ยุทธศาสตร์อาจแยกออกไปเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นการเตรียมการสำหรับเมื่อมีความจำเป็นจะต้องทำสงครามก็ให้ได้เปรียบข้าศึกในเชิงต่าง ๆ และต้องเตรียมไว้ตั้งแต่ประเทศยังอยู่ในความสันติสุขร่วมไป กับรัฐประศาสนนโยบายอันเป็นยุทธศาสตร์ที่กว้างขวาง อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนปลีกย่อย อันจะต้องปฏิบัติร่วมมือกับกึ่งยุทธวิธีเพื่อหวังผลที่สุดแห่งการศึกษาตำราพิชัยสงครามคือ ความมีชัย”

อย่างไรก็ตาม หลักการสงครามและหลักการทางทหารที่กล่าวข้างต้นก็ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อความเจริญก้าวหน้า และเพื่อการเอาชนะกันในสงครามเย็น รวมทั้งการดำเนินการทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจ และกิจการเอกชนทั่วไปได้

● ซุนวู นักการทหารและนักปกครอง ชาวจีน

ตำราพิชัยสงครามของซุนวู

ซุนวู เป็นนักการทหารและนักปกครองที่เชี่ยวชาญของแคว้นหวู่ ในประเทศจีนประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว มีชีวิตและประสบการณ์ในสมัยที่ประเทศจีนขณะนั้นเต็มไปด้วยปัญหาสงครามระหว่างรัฐ ได้สร้างตำราพิชัยสงครามถวายแด่พระเจ้าเหอหลู ผู้ครองแคว้นหวู่ ตำรา ๆ นี้มีความเป็นสุดยอดแห่งวิชาการทางบริหารได้ มีบทความ

ครอบคลุมไปทุกกรณี ทั้งการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา ขวัญระเบียบวินัย สถาปนามิอากาศ ภูมิศาสตร์ ภาวะผู้นำ การตรวจสอบสภาวะแวดล้อม ตามกาลเวลาซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ชุนงูได้รับการแต่งตั้ง ให้เป็นแม่ทัพและได้สร้างผลงานการทำสงครามรบชนะ รัฐฉู่ ฉี่ จั้น ช่ง และหลู่ อย่างงดงาม มีกิตติศัพท์ เป็นที่หวั่นเกรงไปทั่ว ผลงานของตำราพิไชยสงคราม ๑๓ บท อันถือได้ว่าเป็นสัจธรรม และจากบทความ อันเป็นที่ยอมรับในบทที่ ๓ ของตำรานี้คือ **“รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง”** การรบมิใช่วิธีอันประเสริฐแท้ ผลประโยชน์สุดยอดคือการชนะโดยไม่ต้องรบ รองมาคือการใช้ยุทธศาสตร์การทูต หากใช้สองแนวทาง ที่กล่าวมามีได้จึงตัดสินใจทำสงคราม แต่เป็นวิธีที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากการทำสงครามมีข้อเสียมากมาย

ในการเตรียมกำลังรบและการใช้กำลังเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ ที่เกี่ยวข้องกับตำราพิไชยสงคราม มีทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ และยุทธวิธี มีจำนวน ๑๓ บท สรุปได้ คือ ประเมินศึก การทำศึก กลวิธีรุก ภูมิประเทศ การรบ พลานุภาพ ความตื่นลึกลับหนาง การสัประยุทธ์ แก่ลักษณะ การเดินทัพ ภูมิประเทศ แก่ยุทธภูมิ โจมตีด้วยเพลิง และการใช้จารชน

จากหลักการตามตำราพิไชยสงครามของชุนงู จะเห็นได้ว่า เป็นหลักการที่ครอบคลุมการทำสงคราม ทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับยุทธศาสตร์ ยุทธการ ยุทธวิธี โดยมีการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อย เช่น การใช้ จารชนโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บรรลุ คือชัยชนะในที่สุด ดังรูปประกอบข้างล่าง

บรรลุตฤประสงค์ คือ ชัยชนะในสงคราม

แผนภูมิตำราพิไชยสงครามของชุนงู

ตำราพิไชยสงครามของไทย

มีหลักฐานปรากฏในพระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐว่า “ศักราช ๔๔๐ ศก ครั้นสมเด็จพระรามาธิบดีสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์เสวยราชสมบัติ แรกทำตำราพิไชยสงคราม” ศักราช ๔๔๐ ตรงกับ พุทธศักราช ๒๐๔๑ **ตำราพิไชยสงคราม** หรือความรู้ เกี่ยวกับพิไชยสงครามเป็นเรื่องจำเป็นควบคู่กันมา พร้อมกับกำเนิดของรัฐอิสระ

ว่าตามทีจริงแล้ว ในเอกสารที่เก่าแก่ที่สุดของไทย ซึ่งก็คือ ศิลปจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งทำขึ้นในปีพุทธศักราช ๑๘๒๖ ก็มีร่องรอยการรับรู้ การจัดกระบวนการในการ ทำศึกสงคราม ซึ่งก็คือ “เมื่อถูกขึ้นใหญ่ได้ลิบเกล้าข้าว ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาที่เมืองตาก พอกูไปรบ ขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขั้บมาหัวขวา” หัวซ้าย และ หัวขวา ตามที่ปรากฏหลักฐานในต้นฉบับตัวเขียน มีการกำหนดตำแหน่งของทิศต่าง ๆ หัวซ้ายและหัวขวาก็มาอยู่ในแผนผังนั้น ดังนั้น หัวซ้าย ก็คือ ทางซ้าย หัวขวา ก็คือ ทางขวา นั่นเอง

ในยุวนพ่ายโคลงต้น วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเชื่อกันว่าแต่ง ในระยะเวลาที่ไม่ห่างไกลจากสงครามเมืองเชียงใหม่ ระหว่างอยุธยา กับ ล้านนา (พุทธศักราช ๒๐๑๗) อยุธยา เป็นฝ่ายมีชัย จึงได้มีการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้น เนื้อความในยุวนพ่ายโคลงต้น มีข้อความหลาย ตอนทีแสดงถึงกลวิธีในการสู้รบ

หลักฐานข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตำราพิไชยสงคราม เป็นที่รู้จักในหมู่คนไทยมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะก่อนสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พุทธศักราช ๒๐๓๔) จนกระทั่งมาถึงสมัยของพระองค์ที่ได้ มีการรวบรวมตำราพิไชยสงครามขึ้นเป็นครั้งแรก

หลังจากสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ **ตำราพิไชยสงคราม**คงเป็นที่รู้จักแพร่หลายและคงจะเป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่ชายไทยจะต้องศึกษา ถึงแม้ว่าเราไม่สามารถจะหาหลักฐานร่วมสมัยมายืนยันได้ แต่ในวรรณกรรมสมัยหลัง เช่น เสาเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อมีการกล่าวพาดพิงถึงการศึกษาของกุลบุตรไทยในสมัยอยุธยา ก็ได้รวม ตำราพิไชยสงคราม ไว้ด้วย ดังความที่ว่า

“บ่ถ่มงกำบังตนทนนทาน
ทั้งพิไชยสงครามทั้งความรู้
สะเดาะดาลไซ่กัญแจประจักษ์ใจ
อาจจะปราบศัตรูไม่สู้ได้ “

และอีกตอนหนึ่ง

“ครั้นอยู่บ้านอ่านคำพระธรรมศาสตร์   **ตำราราชสงครามตามกระแส**

ในวรรณกรรมคำสอนเรื่อง **พาลีสอนน้อง คำกลอน** กล่าวว่า

“ประพฤติในพระพิไชยสงครามชั้น   บูราณนั้นบอกแจ้งแกลงสาร
ถ้าเห็นครวณาโถมเข้าโรมราญ   ถ้ากลการศึกคิดให้เกินกล”

ในสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้มีการฟื้นฟูความรู้ทางด้านอักษรศาสตร์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่สรรพวิชาได้ถูกเผาผลาญจนเกือบหมดสิ้น ตำราที่สำคัญหลายเล่มได้รับการเรียบเรียงชำระขึ้นใหม่ แต่**ตำราพิไชยสงคราม**ไม่ได้เป็นที่หนึ่งในจำนวนนั้น ทั้งนี้อาจจะเพราะการลดบทบาทความสำคัญของ**ตำราพิไชยสงคราม** แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็มีการแปล**ตำราพิไชยสงคราม**พม่าออกเป็นภาษาไทยเป็นครั้งแรก

ถึงแม้**ตำราพิไชยสงคราม** จะไม่มีการชำระเรียบเรียงอย่างเป็นทางการภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ แต่มิได้หมายความว่าชาวรัตนโกสินทร์จะไม่รู้จักตำราเล่มนี้ หากแต่มีการคัดลอก**ตำราพิไชยสงคราม**สืบต่อกันมา ดังจะเห็นได้จากต้นฉบับตัวเขียนของ**ตำราพิไชยสงคราม**มีหลักฐานยืนยันว่าเขียนขึ้นในรัชกาลที่ ๑

การชำระ**ตำราพิไชยสงคราม** พึ่งจะมาทำเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ ทรงเป็นผู้อำนวยการ

● พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

● พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้สมเด็จพระวรวงศาเจ้ากรมพระราชวังบวร มหาศักดิพลเสพ เป็นประธานในการชำระตำราพิไชยสงคราม ฉบับหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘

เนื้อหาของตำราพิไชยสงคราม

สืบเนื่องจากตำราพิไชยสงคราม ต้นฉบับตัวเขียน ซึ่งมีการชำระเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้แสดงให้เห็นว่า ต้นฉบับของตำราพิไชยสงครามมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่สมบูรณ์ เสียเป็นส่วนใหญ่ นักศึกษาในสมัยหลังเมื่อจะศึกษาตำราพิไชยสงคราม ส่วนใหญ่จะใช้จากฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเลย์

ถึงแม้ตำราพิไชยสงคราม ฉบับของหมอบรัดเลย์จะเป็นฉบับพิมพ์ที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะหาได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของตำราพิไชยสงคราม ตรงกันข้ามกลับมีเนื้อความอีกมาก ที่มีได้รวบรวมอยู่ในฉบับพิมพ์ แต่ปรากฏอยู่ในต้นฉบับตัวเขียนของตำราพิไชยสงครามเล่มอื่น ๆ ดังเช่น

เลขที่ ๑	ว่าด้วย	ปืนใหญ่ ๒๗๗ กระบอก
เลขที่ ๓	”	พงษาวดารปืนใหญ่และตำราดินปืน
เลขที่ ๒๓	”	ตำรายิงปืนใหญ่และทำดินปืน
เลขที่ ๔๑	”	พระสมุดหัตถ์ทหารปืนใหญ่
เลขที่ ๑๒๔	”	พระราชพิธีทำที่ไชยภูมิให้ได้นามศรีและบูชาเทวดา
เลขที่ ๑๓๖	”	ตำรับพระราชพิธีข่มนาม
เลขที่ ๑๕๙	”	เรื่องยันต์
เลขที่ ๑๖๐	”	โลกวิตร ธรรมวิตร จนถึง ตำราดูราหูจร
เลขที่ ๑๖๑	”	คาถาเวทมนตร์ เลขยันต์สำหรับพิไชยสงคราม
เลขที่ ๑๖๖	”	ตำราบูชาเทวดาเมื่อยกทัพ
เลขที่ ๑๖๗	”	ระบาทว์กระสาปน์ ว่าด้วยมหาทักษาพยากรณ์
เลขที่ ๑๗๕	”	ลักษณะศึก มรณญาณสูตร ทำนายฝันและนาคให้น้ำ
เลขที่ ๑๙๗	”	เพลงอาวุธไทยของเก่า

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระวิจารณ์เกี่ยวกับเนื้อเรื่องของตำราพิไชยสงคราม ในลักษณะนี้ ไว้ว่า

“แต่ตำราพิไชยที่แต่งขึ้นหรือที่ใช้ชื่อกันในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เห็นจะเป็นไปชอบข้างทาง เชื้อนิมิตเวทมนตร์ และอยู่ยงคงกระพันชาตรีเสียโดยมาก พาให้การศึกษาดำรงวิชาซึ่งเป็นยุทธศาสตร์และ ยุทธวิธีเสื่อมลง”

คัมภีร์พิไชยสงครามซึ่งควรจะอยู่ในฐานะที่มีความสำคัญอย่างสูง เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเกรงขาม แต่กลับลดความสำคัญลง จากคัมภีร์ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี กลายเป็นคู่มือการดำรงวิถีชีวิตชายไทย การลดบทบาทของตำราพิไชยสงคราม เป็นเรื่องที่ยังไม่มีการอธิบายมาก่อนเลย นอกเสียจากพระมติของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่าคนไทยให้ความสนใจในด้านไสยศาสตร์มากขึ้น ประเด็นที่มากกว่านี้คือการเข้ามาของอาวุธแบบใหม่ คือ ปืน ซึ่งชาติตะวันตกได้นำเข้ามา อาวุธของอาวุธนี้สำหรับคนปัจจุบัน คงไม่ต้องกล่าวถึงมากนัก แต่สำหรับคนโบราณคงเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ

“ใน พ.ศ.๒๐๙๑ - ๒๐๙๒ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ยกกองทัพมาตีพระนครโยธยา พระองค์ยกมา ด้วยความยากลำบากซึ่งอาจเป็นเพราะไม่ชินภูมิสถาน ระหว่างการป้องกันพระนครได้มีการรบกันอย่างหนัก ในเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๐๙๒ และเป็นการสงครามที่ใช้ปืนใหญ่ยิงสาดเข้าหากันระหว่างทหารรับจ้าง โปรตุเกสในกองทัพของทั้งสองฝ่าย”

ในลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยอยุธยาตอนต้น ในตอนต้นเรื่องมีการพรรณนาถึงสงครามระหว่างเมืองสรวงกับเมืองสรองไว้ตอนหนึ่งว่า

“เข้าต่อแย้งต่อยุทธ์ให้อึ้งอุจเอาชัย เสี่ยงปืนไฟ กิ่งก้อง สะเทือนท้องพสุธา หน้าไม้ดาป็นดาษ”

ปืนไฟข้างต้นนี้ คงมิใช่ธนูโพธรรมา เพราะมีอานุภาพถึง “สะเทือนท้องพสุธา” ซึ่งก็เป็นปืนที่เป็นอาวุธแบบใหม่ ซึ่งชาวยุโรปนำเข้ามา และนำชื่อได้ว่าชาวยุโรปนี้ก็คือชาวโปรตุเกส ซึ่งเข้ามาทำสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในปีพุทธศักราช ๒๐๕๙

เมื่อรูปแบบของสงครามเปลี่ยนไป กลยุทธ์ก็ต้องเปลี่ยนไป ตำราพิไชยสงครามซึ่งเคยมีบทบาทสูงในการเรียนรู้ยุทธวิธีก็น่าจะลดความสำคัญลง การเรียนรู้ก็น่าจะดำเนินต่อไป แต่การนำไปปฏิบัติ นั้นคงลดน้อยลง ด้วยเหตุนี้จึงเปิดโอกาสให้มีการแทรกเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับดำเนินชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะบุรุษเข้าไป ส่งผลให้ตำราพิไชยสงครามฉบับที่เห็นได้ในปัจจุบัน รวมทั้งต้นฉบับตัวเขียนของตำราพิไชยสงครามทั้งหมด มีลักษณะดังได้กล่าว จนมีลักษณะที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน การเพิ่มเติมนี้คงกระทำกันมาหลายครั้งหลายครา และหลายผู้หลายคน

ถึงแม้การแบ่งเนื้อหาสาระของตำราพิไชยสงครามเท่าที่ผ่านมาจะแตกต่างกันไปตามทรรศนะ แต่มีส่วนที่แบ่งตรงกันคือ ส่วนที่ว่าด้วยยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีกับโหราศาสตร์และความเชื่อต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะเนื้อหาทั้งสองส่วนนี้เป็นสาระสำคัญของตำราพิไชยสงคราม คือ ๑.ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ๒.โหราศาสตร์และความเชื่อต่าง ๆ

ด้วยเหตุว่าเรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีนั้น ถึงแม้จะมีความหมายต่างกันแต่ก็จัดรวมไว้ด้วยกันได้เพราะต่างก็เป็นองค์ประกอบของวิชาการทหารในปัจจุบัน หรือเรื่องโหราศาสตร์และความเชื่อต่าง ๆ ก็รวมไว้ได้เช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าเนื้อหาทั้งสองส่วนนี้แยกกล่าวได้อย่างเป็นเอกเทศ เพราะอันที่จริงเนื้อหาทั้งหมดมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน ดังนั้นในการกล่าวถึงเนื้อหาตลอด

จนการวิเคราะห์ ในส่วนต่าง ๆ อาจจะต้องกล่าวพาดพิงเชื่อมโยงกันระหว่างเนื้อหาทั้งสองส่วนนี้

ตามที่กล่าวแล้ววิชาการทหารตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ.๒๔๕๐ ไม่ได้แบ่งออกเป็นยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีอย่างชัดเจนนัก เพิ่งจะเริ่มมีการแบ่งหลังจากที่ได้ปรับปรุงหลักสูตรการทหารในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยแยกยุทธวิธีออกจากยุทธศาสตร์วิธีการจัดเตรียมการสำหรับกระทำสงครามให้ได้เปรียบแก่ข้าศึกโดยกว้างขวางในขั้นต้น กล่าวคือ การรวบรวมช่องสุ่มกำลังทหาร เสี่ยง พาหนะ เครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ ยุทธอาภรณ์ตั้งแต่ในเวลาปกติ ตลอดจนถึงการชุมนุมพลการเตรียมกรีธาทัพจนเข้าในบริเวณสนามรบ

ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงวิชาการทหารย่อมประกอบด้วยยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ถึงแม้ว่าตำราพิไชยสงครามจะเป็นตำราวิชาการทหารในสมัยโบราณที่ยังไม่ได้แบ่งแยกเป็นยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีก็ตาม แต่จะเห็นว่าเนื้อหาที่ปรากฏสามารถแบ่งตามความหมายของทั้ง ๒ คำนี้ได้ อีกทั้งจะเห็นว่าการศึกษาตำราพิไชยสงครามที่ผ่านมา ก็ล้วนแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ เรื่องนี้เช่นกัน ดังนั้นในส่วนเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในตำราพิไชยสงครามนี้ จะสามารถแบ่งได้คือ

๑. ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ในการตำราพิไชยสงครามคือเรื่องเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่สนามรบในด้านกำลังพล ตลอดจนการเตรียมพร้อมในด้านอาวุธยุทธภัณฑ์ วิชาความรู้การทหาร และการข่าว

๑.๑ การจัดเตรียมกำลังพลและอาวุธยุทธภัณฑ์

ประกอบด้วย แม่ทัพ ทหาร ข้างศึก ม้าศึก รถศึก อาวุธ

นอกจากนี้ในตำราพิไชยสงครามยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของเหล่าทหารต่าง ๆ กับการใช้อาวุธไว้ด้วย จึงทำให้ทราบว่าเหล่าทหารโบราณดังที่ปรากฏในตำราพิไชยสงครามนั้นมีหน้าที่การรบอย่างไรบ้าง เช่น พลม้ามีหน้าที่ “เล่นไคลคลาเชิงชิด

ให้ตามติดไตเต้า เริงม้าเท้าจะพล้ำ พลาดเชิงผิด ทำบายพลทหารฝ่ายล้อมม้า เข้าวรบัวช่วยรณ จนปนกลเชิงชาย” เป็นต้น

กองทัพที่มีประสิทธิภาพนอกจากจะต้องมี กำลังพลที่เข้มแข็งแล้ว ยังจะต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เพื่อให้การทำสงคราม ประสบชัยชนะ จากตารางข้างต้นจะเห็นว่าหน้าที่ของแต่ละฝ่ายจะเป็นกำลังสนับสนุนช่วยเหลือและปกป้องซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของฝ่ายต่าง ๆ ภายในกองทัพ ในตำราพิชัยสงคราม ก็ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างกองทัพไว้เช่นกัน โดยเปรียบเทียบกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ดังตอนที่กล่าวถึง “กำลังศึกแปดประการ” ว่า “นายพลคือหัวศึก ข้างม้าคือตีนศึก กองห้วยป่าคือมือศึก โหระคือตาศึก ไพร่พลเมืองคือกำลังศึก ทหารคือเขี้ยวศึก คนปลอมทัพคือหูศึก ทูตคือปากศึก”

นายพล คือ **หัวศึก** : นายพลก็คือผู้นำทัพ หรือแม่ทัพนั่นเอง การที่เปรียบว่าแม่ทัพคือหัวศึก คงเป็นเพราะแม่ทัพเป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูงสุดของกองทัพ เทียบได้กับศีรษะซึ่งเป็นส่วนที่อยู่สูงสุดของร่างกาย อีกทั้งสมองที่คอยสั่งการและควบคุมระบบต่าง ๆ ของร่างกายก็อยู่ที่ส่วนนี้เช่นกัน ซึ่งเปรียบได้กับแม่ทัพ ซึ่งเป็นผู้คิดและบัญชาการของกองทัพ

ข้างม้า คือ **ตีนศึก** : เมื่อกองทัพจะออกเดินทางต้องอาศัยการเคลื่อนที่ด้วยเท้าและสัตว์พาหนะ เช่น ข้าง ม้า ดังนั้นสัตว์ทั้งสองจึงเปรียบได้กับเท้าของกองทัพซึ่งทำหน้าที่นำกำลังพลเคลื่อนที่ไปสู่ยุทธภูมิ

กองห้วยป่า คือ **มือศึก** : กองห้วยป่าคือกองทัพจัดหาและทำอาหารเลี้ยงคนในกองทัพ โดยลักษณะหน้าที่ดังกล่าวเทียบได้กับมือทำหน้าที่ตักหรือหยิบอาหารใส่ปากนั่นเอง จึงได้กำหนดให้กองห้วยป่าเป็นเสมือนมือของกองทัพ

โหระ คือ **ตาศึก** : โหระมีความสำคัญกับกองทัพในสมัยโบราณมาก เพราะทำหน้าที่คำนวณหาฤกษ์ยามและทำนายเรื่องต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้แก่กองทัพ เปรียบเสมือนดวงตาที่ทำให้มนุษย์มองเห็นสิ่งต่าง ๆ

ไพร่พลเมือง คือ **กำลังศึก** : ประชาชนเป็นกำลังสำคัญในการปกป้องประเทศ เพราะเมื่อเกิดศึกสงครามก็ต้องเกณฑ์ประชาชนในบ้านเมืองนั้นมาเป็นทหาร จึงเปรียบว่าไพร่พลเมืองคือกำลังศึก

ทหาร คือ **เขี้ยวศึก** : เขี้ยวเล็บเป็นอาวุธทางธรรมชาติที่มีอยู่ประจำกายสัตว์นานาชนิดรวมกันซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วย มีไว้เพื่อป้องกันตนและรุกรานศัตรู ในตำราพิชัยสงครามเปรียบเทียบทหารเป็นดังเขี้ยวเล็บของกองทัพ ก็เพราะทหารมีหน้าที่เช่นเดียวกับเขี้ยวเล็บนั่นเอง

คนปลอมทัพ คือ **หูศึก** : คนปลอมทัพคือพวกกองสอดแนมหาข่าว พวกนี้มีหน้าที่คอยสืบข่าวของฝ่ายข้าศึกให้แก่กองทัพ ซึ่งเหมือนกับหูของคนที่ทำหน้าที่คอยรับฟังเรื่องต่าง ๆ

ทูต คือ **ปากศึก** : ทูตทำหน้าที่สื่อสารกับฝ่ายต่าง ๆ ให้กับกองทัพ เปรียบเหมือนกับปาก ซึ่งเป็นอวัยวะที่ใช้ในการสื่อสารเจรจาถ้อยความนั่นเอง

กล่าวได้ว่า การเปรียบเทียบโครงสร้างกองทัพกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกายนั้น เป็นการเปรียบเทียบที่ลึกซึ้งและเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะลักษณะโครงสร้างร่างกายของคนเรานั้นประกอบด้วยอวัยวะส่วนต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกันแต่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ ถ้าขาดอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งก็เป็นคนพิการหรืออาจถึงแก่ชีวิตได้ หากสูญเสียอวัยวะสำคัญไป นัยดังกล่าวเปรียบได้กับโครงสร้างของกองทัพที่จะต้องอาศัยส่วนต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกันโดยจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ ถึงแม้ว่าแต่ละส่วนจะมีหน้าที่เฉพาะตัว แต่ก็ทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กองทัพก็เช่นเดียวกับร่างกายที่จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ เพราะจะทำให้สูญเสียประสิทธิภาพในการรบหรือกองทัพอาจจะแตกพ่ายย่อยยับลงได้ ถ้าขาดแม่ทัพ

๑.๒ การเตรียมพร้อมในด้านความรู้ทางการทหาร

ความรู้ที่มีในตำราพิชัยสงครามนั้น “สำหรับทหาร จะร่ำจะเรียนสืบไป” ผู้ที่จะได้เรียนก็คงเป็นแม่ทัพ เพราะต้องรอบรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการศึกสงคราม เพื่อนำความรู้นั้น ๆ มาใช้ในการวางแผนยุทธวิธี ความรู้ที่แม่ทัพจะต้องศึกษาจากตำราพิชัยสงครามก็คือเรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีต่าง ๆ แต่มีเนื้อหาบางส่วนในตำราพิชัยสงครามที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อควรรู้สำหรับแม่ทัพ ข้อควรรู้เหล่านั้นเป็นเนื้อหาในส่วนท้ายของตำราพิชัยสงคราม แบ่งเป็น ลักษณะให้บังเกิดศึก ๑๓ ประการ ลักษณะมีชัย ๑๐ ประการ ลักษณะปราชัย ๑๐ ประการ ลักษณะตบแต่งบำรุงศึก ๗ ประการ ลักษณะเลิกทัพ และอุบายเลิกทัพ ๔ ประการ

๒. ยุทธวิธี

ยุทธวิธีในตำราพิชัยสงคราม คือวิธีปฏิบัติหรืออุบายในสนามรบที่ทำให้เกิดความได้เปรียบและเอาชนะข้าศึกได้ ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้ การเคลื่อนทัพ ลักษณะการเดินทัพ การปลงทัพ การตั้งทัพ

บทวิเคราะห์

ในยุคโบราณกาลที่ผ่านมา แต่ละชาติก็มีหลักในการทำการรบและการทำสงครามที่ต่างกันไป ตำราพิชัยสงครามนั้น เป็นสิ่งที่เกิดมาก่อนยุทธวิธี และยุทธศาสตร์ที่ชาติตะวันตกที่แต่งขึ้นโดยอาจจะนำตำราพิชัยสงครามของชาติตะวันออก เช่น ตำราพิชัยสงครามของซุนวู และนักคิดค้นต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ก็ได้ โดยตำราพิชัยสงครามได้รวบรวมทั้งหลักยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ยุทธการ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สะสมกันมาในอดีตและรวมกัน เพื่อเป็นตำราการปกครองและการดำเนินการสงครามได้อย่างสมบูรณ์ ตามสภาวะแวดล้อมของชาติต่าง ๆ โดยพวกเขาชาติในตะวันออกต่างก็มีวัฒนธรรมและการปกครองที่สืบเนื่องมาาก่อนทั้งประเทศต่าง ๆ ก็มีตำราพิชัยสงครามเป็นของตนเอง ซึ่งอาจจะเกิดจากการสะสม รวบรวม พิจารณาของบรรพบุรุษ รวมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขกันเรื่อยมา

ต่อมาในยุคสมัยใหม่ที่ชาติตะวันตกเข้ามา มีอิทธิพล ได้มีปฏิวัติทางอุตสาหกรรม มีการใช้อาวุธสมัยใหม่เข้ามา มีบทบาทในสงคราม โดยเน้นหนักการยึดครอง มีการใช้การค้า และครอบงำในเรื่องการศาสนามาก่อน แล้วขยายไปจนกระทั่งใช้อาวุธที่เหนือกว่า เช่น นโยบาย Gunboat Diplomacy (นโยบายการทูตแบบเรือปืน) โดยใช้กำลังทหารและอาวุธ

ที่ทันสมัยเข้าบีบคั้นยึดครองประเทศที่ด้อยกว่า และยังใช้วิธีนี้ต่อไปจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นยังได้มีการรวมยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และยุทธการเข้ามาเชื่อมโยงกัน รวมทั้งการใช้ยุทธศิลป์ของสหรัฐ ฯ เป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างยุทธศาสตร์และยุทธวิธีด้วย

สำหรับในส่วนของไทย เราก็มียุทธศาสตร์พิชัยสงคราม ซึ่งใช้ในการรบและการปกครองมานาน และได้มีการพัฒนาและเชื่อมโยงไปตามกาลสมัยและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป

แต่กล่าวโดยสรุปแล้วว่า ตำราพิชัยสงคราม เป็นสิ่งที่รวบรวมทุกอย่างในการปกครองและการทำสงคราม ซึ่งเหนือกว่ายุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของชาติตะวันตกมากนัก แต่ที่เราพ่ายแพ้ในสงครามก็เกิดจากเทคโนโลยีนั่นเอง

บทสรุป

แม้ว่าตำราพิชัยสงครามจะถูกกลืนไปกลายเป็นยุทธศาสตร์ ยุทธการ ยุทธวิธี ของชาติตะวันตกแล้วก็ตาม แต่ถ้าเราได้นำตำราพิชัยสงครามของชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะจีนหรือไทย มาศึกษาอย่างถ่องแท้ จะเห็นว่า จะมีสิ่งต่าง ๆ ที่ครบถ้วนและเหมาะสม เพื่อทั้งใช้ในการบริหารองค์กร มิใช่เฉพาะการสงครามเพียงอย่างเดียว

มีสิ่งหนึ่งที่น่าจะกล่าวถึงก็คือ ตำราพิชัยสงครามของซุนวูนั้น ได้เขียนมาก่อนของชาติตะวันตกคือกว่า ๒,๕๐๐ ปีที่ผ่านมา และได้มีบันทึกไว้ว่าประเทศแรกที่ได้นำตำรานี้ไปใช้คือ ญี่ปุ่น ในสมัยบุเช็คเทียนราชวงศ์ถัง (ค.ศ.๗๓๔) นักศึกษาชาวญี่ปุ่นชื่อ มาคิบิ คิบิ ได้นำเอา “ตำราพิชัยสงครามซุนวู” และ “ตำราพิชัยสงครามลู่ฉัน” กลับไปยังญี่ปุ่น

● อุฉี

หลังจากนั้นก็เปิดการสอนตำรานี้ในประเทศญี่ปุ่นในยุคโชกุนโทกุกาวา ผู้ที่ค้นคว้า “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” ก็มีถึง ๕๐ กว่าราย ดังเช่นหนังสือเรื่อง “อธิบายซุนวู” ของรายามา ฮายาชิ เรื่อง “ซุนวูโดยสังเขป” ของมาซุ ฟุจิ เรื่อง “ซุนวูเบื้องต้น” ของคาตาอิเอะ ซาเอตะ และเรื่อง “การทหารของจีน” ของ มัตซึเอะ กิซึตะ เป็นต้น

ส่วนการแพร่หลายไปทางตะวันตกนั้น ก็มี “การทหารของจีน” ซึ่งแปลมีคำอธิบายด้วย โดยบาทหลวงโจเซฟ อามิโอะ เป็นภาษาฝรั่งเศส พิมพ์ในปารีสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๗๓ ส่วนชาวอังกฤษชื่อคาร์ล ท็อบป แปลเป็นภาษาอังกฤษใน ค.ศ. ๑๙๐๕ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๑๐ แจ็ก เกลล์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาจีนชาวอังกฤษ ก็แปลซุนวูให้ชื่อว่า “ตำราพิไชยสงครามซุนวู ตำราพิไชยสงครามเก่าแก่ที่สุดของจีน” ขึ้นอีก

● นโปเลียน โบนาปาร์ต

นโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งเคยกวาดยุโรปอยู่ใต้ฝ่าเท้าตนในศตวรรษที่ ๑๙ ก็เคยอ่าน “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” มาก่อน และคาดว่าจะได้นำไปใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์ของตนเองด้วย

● พระเจ้าไกเซอร์ วิลเลียมที่ ๒ ของปรัสเซีย (เยอรมนี)

รวมทั้งพระเจ้าไกเซอร์ วิลเลียมที่ ๒ ของปรัสเซีย (เยอรมนี) ได้เคยอ่านตำราพิไชยสงครามนี้ด้วย โดยหลังจากแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๑ ไปแล้ว ทรงมีโอกาสศึกษา “ตำราพิไชยสงครามของซุนวู” ครั้นศึกษาเสร็จถึงกับตรัสว่า “หากเราได้อ่านตำราพิไชยสงครามของซุนวูมาก่อนหน้านี้ เราก็มีต้องถึงกับสูญชาติ” นอกจากนี้ ในรัสเซีย เยอรมนี เซกโกสโลวาเกีย ก็มีฉบับแปลของ “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” อยู่ทั้งสิ้น

เมื่อครั้งนายพลมอนต์โกเมอรีมาเยือนประเทศจีนก็เคยกล่าวไว้ว่า “สถาบันการทหารทั้งปวงควรจะถือ “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” เป็นแบบเรียน” ส่วนจอห์น คอลลินส์ แห่งสหรัฐอเมริกา ก็เคยเน้นว่า “๑๓ บทของซุนวู ไม่แพ้บทนิพนธ์การทหารของเคลาเซวิทซ์ นักการทหารเยอรมันในอีก ๒,๒๐๐ กว่าปีต่อมา... ทักษะของซุนวูยังมีความหมายต่อสภาพแวดล้อมในปัจจุบันเฉกเช่นที่เคยมีความหมายต่ออดีตกาลอันไกลโพ้น”

อย่างไรก็ดี แม้ “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” จะมีชื่อในฐานะที่เป็นนิพนธ์ทางการทหารก็ตาม แต่คุณค่าของมันหาได้จำกัดอยู่เพียงเท่านั้นไม่เป็นที่ยอมรับกันว่า ในเนื้อแท้ของ “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” ยังแฝงความลึกซึ้งทางปรัชญาไว้เป็นอเนกประการ เคยมีผู้สนใจค้นคว้า “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” ในด้านปรัชญา และได้นำไปใช้ในกิจการงานของตนอย่างได้รับผลสำเร็จมาแล้วมาก ต่อมาก ส่วนหนึ่งแห่งความสำเร็จของญี่ปุ่น ว่ากันว่า การนำ “ตำราพิไชยสงครามซุนวู” ไปประยุกต์

เข้ากับสภาพของญี่ปุ่นได้มีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งต่อการก่อร่างสร้างตัวของญี่ปุ่นหลังสงคราม จนญี่ปุ่นได้ทรงความยิ่งใหญ่ดังเช่นในปัจจุบัน

ในอีกด้านหนึ่ง “ตำราพิชัยสงครามซุนวู” ก็เป็นที่ยอมรับดูเดียวกันว่า ในด้านการใช้ภาษาก็ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นสำคัญเช่นกัน โดยที่ถ้อยคำสำนวนที่ใช้ กระชับ สั้น ประณีต สุขุม กินความกว้างขวางลึกซึ้ง มีตรรกวิธีที่สอดรับซึ่งกันและกันเป็นโครงข่ายเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน ซึ่งอ่านแล้วจะไม่รู้สึกขัดใจเลยตั้งแต่ต้นจนจบ จนนับเป็นเพชรเม็ดหนึ่งในเชิงวรรณกรรมอย่างไม่อาจโต้แย้งได้

จะเห็นได้ว่า นักคิดชาวตะวันออก รวมทั้งบรรพบุรุษของไทยเอง เป็นนักคิด นักค้นคว้า ไม่แพ้ชาติใด แต่ที่ต้องพ่ายแพ้และตกเป็นเบี้ยล่างของชาติมหาอำนาจตะวันตก ก็คือเทคโนโลยีนั่นเอง ดังนั้น พวกเราทั้งหลายควรจะตระหนักถึงในเรื่องนี้ และนำไปเป็นบทเรียนในการพัฒนากำลังรบของเราให้เข้มแข็งและทันสมัย ความยุติธรรมในโลกนี้มีหรือไม่ สันเกล้ารัชกาลที่ ๖ ได้มีพระราชนิพนธ์ในวิวาทพระสมุทร กล่าวไว้ว่า

“ผู้ใดมีอำนาจวาสนา
กำหนดคือยุติธรรมจงจำไว้

ฯลฯ

“มีอำนาจวาสนาวาจาสิทธิ์
ถึงพูดผิดกำหนดขัดลงบัง

ฯลฯ

ธรรมดาหาอะไรก็หาได้
ใครหมัดใหญ่ได้เปรียบเทียบเทียวกเลอ”

พูดสิ่งใดไม่ผิดเพราะฤทธิ์ขลัง
กลายเป็นพูดถูกจึงไปทั้งเพ”

กล่าวโดยรวม ตำราพิชัยสงครามของชาติตะวันออก และชาติไทยมีมาก่อนชาติตะวันตก ซึ่งเพิ่งจะเจริญทางด้านเทคโนโลยีและได้นำยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีมาใช้ในการรบ ทั้งนี้ตำราพิชัยสงครามได้สอดแทรกวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีไทย และสภาวะแวดล้อมของชาติในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างครบถ้วน ซึ่งเหนือกว่ายุทธศาสตร์ และยุทธวิธีมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้นก็จำเป็นต้องปรับตัวตาม สภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้น และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อเรา ให้มากที่สุด แต่มีใช้จะลอกเขามาทั้งหมด โดยไม่ใช้วิจารณญาณ สัมกับคำที่ว่า “จงเอาเยี่ยง แต่อย่าเอาอย่าง”

อ้างอิง

๑. พระราชนิพนธ์ วิวาท์พระสมุทฺร ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ,พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ :วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ, ๒๕๔๘
๒. <http://www.oknation.net/blog/khonsiam/2010/04>, วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๓
๓. <http://hakkapeople.com/node/479>, วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๓
๔. <http://www.watbuddhadhamma.de/board/view.php?No=104>, วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓
๕. <http://th.wikipedia.org>,วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓
๖. <http://www.olddreamz.com/bookshelf/sunwu/sunwu-curtain.html>,วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๓
๗. <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php>, วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๓
๘. ข้อมูลตำราพิชัยสงคราม, กปศ.ยก.ทบ.
๙. เอกสารประกอบการศึกษา หมวดวิชาความมั่นคง, พลเรือเอก สุทัศน์ ขิมีม ,กองวิชาการความมั่นคงและวิชาพิเศษ ฝ่ายวิชาการ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ พ.ศ.๒๕๕๒
๑๐. หนังสือคู่มือ เรื่อง ตำรายุทธศาสตร์ของกรมยุทธการทหารบก, ฉบับพิเศษ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๗๐
๑๑. อทร.๘๑๐๑ การกำหนดยุทธศาสตร์และกำลังรบทางเรือ, พ.ศ.๒๕๔๓
๑๒. <http://gotoknow.org/blog/drnanai/252346>, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๓
๑๓. <http://en.wikipedia.org/wiki/Strategy>, วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๓
๑๔. หนังสือข้อคิดทางยุทธศาสตร์ของนักยุทธศาสตร์ระดับโลก ,พลโท อภิชาติ วีระรัง ,พ.ศ.๒๕๑๒
๑๕. หนังสือตำราพิชัยสงครามซุนวู แปลจากข้อเขียนดั้งเดิมของซุนวู โดย เขียวชัย เขียวมวเมธ
๑๖. บทความทางวิชาการ เรื่องหลักพิชัยสงครามของซุนวูและนำไปเขียนเชิงเปรียบเทียบ โดย พลเรือตรี ธีรธร ขจิตสุวรรณ ,พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๓
๑๗. เอกสารประกอบการศึกษา หมวดวิชา ปฏิบัติการทางทหาร เรื่อง ยุทธศิลป์ ,ฝ่ายวิชาการ สถาบันวิชาการทหารเรือชั้นสูง พ.ศ.๒๕๔๓
๑๘. ตำราวิชาพิชัยสงคราม ร.๙ ร.ศ.๒๐๒ โดย พ.อ.วิจิต วัฒนกุล ,พ.ศ.๒๕๓๕
๑๙. บรรณานุกรมรวบรวมตำราพิชัยสงครามของไทย งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก อำนาจ ดำริกาญจน์ , ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๔